

Interaktivni kazališni program za djecu predškolske dobi

Marić, Anamaria

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:324998>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ANAMARIA MARIĆ

ZAVRŠNI RAD

INTERAKTIVNI KAZALIŠNI PROGRAM
ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika : Anamaria Marić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Interaktivni kazališni
program za djecu predškolske dobi

MENTOR : dr.sc Iva Gruić

SUMENTOR: dr.sc. Maša Rimac Jurinović asist.

Zagreb, rujan 2019.

Sažetak : Cilj rada je predstaviti značaj dramske umjetnosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju ukazujući na sastavnice od kojih je sačinjen, objašnjavajući pojmove poput dramskog odgoja, dramske pedagogije, ali i dramskih tehnika te dramskih igara. Sam rad temelji se na interaktivnom kazališnom programu napisanom od strane studentica Učiteljskog fakulteta u Zagrebu pod mentorstvom profesorice Maše Rimac Jurinović. Interaktivni program nastao je kao odgovor na pojavljivanje verbalnog zlostavljanja u predškolskoj dobi u kojoj se nalaze djeca za koju je program osmišljen. Školski sustav koji pohađa dijete nakon dječjeg vrtića vrlo je krut, iako se radi na tome da se uvaži individualnost svakog djeteta te da mu se na taj način i pristupa. Upravo dramski odgoj ima veliku važnost u tome jer pruža djeci učenje kroz nove, zanimljivije i inovativnije pristupe. Jedan od njih, koji sam odabrala za svoj završni rad, jest interaktivni kazališni program u kojem se dijete uči da progovara i reagira na problemske društvene situacije koje su u njemu prikazivane. Interaktivni kazališni program pritom dijete pretvara u aktivnog sudionika društva koje će, van okvira vrtića, znati reagirati kada se nađe u kriznoj situaciji. Sama važnost interaktivnog programa leži u tome da dijete pripremi za život te ga učini samostalnim i razumnim biće koje zna kritički razmišljati i donositi odluke dobre za njega, ali i njegovu okolinu. Nakon kratkih teorijskih prikaza, opisan je i naš interaktivni program koji je proveden u dramskoj odgojnoj skupini sa svim dramskim tehnikama i igrama koje su korištene prilikom izvođenja. Opisani su naši ciljevi i izjave djece, njihova uključenost i zainteresiranost te smo time htjeli prikazati kako je interaktivno kazalište uspješna metoda rada.

Ključne riječi: dramski odgoj, dramska pedagogija, dramska tehnika, kazalište u učenju, interaktivni kazališni program.

Summary: The aim of the paper is to introduce significance of drama art in early childhood and preschool education, pointing out the components of it, thinking of terms such as drama education, drama pedagogy, but also drama techniques and drama games. The paper itself is based on an interactive theater program written by students of the Faculty of Teacher Education in Zagreb under the mentorship of Professor Masa Rimac Jurinović. The interactive program was created in response to the occurrence of verbal abuse in preschool age. The school system that a child attends after kindergarten is very rigid, although taking child's individuality into consideration has been more and more appreciated. It is the drama education that is of a great importance

in providing children with learning through new, interesting and innovative approaches. One of them, selected for my final paper, is an interactive theater program in which the child learns to speak and respond to the problems of social situations that are presented in it. The interactive theater program transforms the child into an active participant that, outside of kindergarten, will know how to react when in crisis. The very importance of an interactive program lies in preparing the child for life and in preparing an independent and sensible being who uses critical thinking and makes good decisions for himself. After a brief theoretical presentation, our interactive program has been described and carried out in the drama educational group with all the drama techniques and games used. We described our goals and stated that the kids got involved and interested. We wanted to show how interactive theater is a successful working method.

Keywords: drama education, drama pedagogy, drama technique, theater in education, interactive theater program

Sadržaj:

UVOD	4
ODGOJNO INTERAKTIVNO KAZALIŠTE	5
POVIJEST ODGOJNOG INTERAKTIVNOG KAZALIŠTA.....	10
DRAMSKE IGRE I TEHNIKE KAO DIO INTERAKTIVNOG KAZALIŠTA	12
PRIKAZ PROGRAMA „VILINSKI SVIJET“	15
1.1 ODABIR TEME ZA INTERAKTIVNI PROGRAM	15
1.2 FAZE INTERAKTIVNOG PROGRAMA	18
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA.....	29
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	31

UVOD

U današnje vrijeme sve je veća pojavnost verbalnog i fizičkog zlostavljanja. Već u vrtićkoj dobi kreću se formirati grupe koje pronađu „manu“ u nekom djetetu te ga svakodnevno zlostavljaju, odbacuju te to isto dijete biva etiketirano. Prema rezultatima istraživanja kojeg su proveli Buljubašić, Kuzmanović, Milašin i Vranić dokazano je kako verbalna agresija odrastanjem proporcionalno raste te da su djevojčice u prosjeku više prosocijalno orijentirane od dječaka, odnosno kada su u sukobu, one uglavnom manje koriste različite obrasce verbalne agresije, osim onda kada su u pitanju prepiranja/svađe i vikanje (Buljubašić, Kuzmanović, Milašin i Vranić, 2009). Kako autori navode, osim dobi i spola, na kvalitetnu komunikaciju utjecaj imaju i iskustvo, emocionalni odnosi, individualne potrebe, očekivanja i želje, strahovi, povjerenje (Buljubašić, Kuzmanović, Milašin i Vranić 2009). Upravo da bi tome stali na kraj razvijene su brojne tehnike nenasilnog komuniciranja koje treba više prakticirati, vrednovati i razvijati (Buljubašić, Kuzmanović, Milašin i Vranić 2009). Tehnike koje promoviraju nenasilno komuniciranje možemo pronaći i u dramskim procesima. Zbog nedostatka komunikacijskih vještina nastaju sukobi, a baveći se dramom djeca ponajprije uče o komunikacijskim vještinama te razvijaju socijalnu kompetenciju. Uče se uočiti problem, analizirati ga, diskutirati o njemu te nuditi pozitivno rješenje istog, a sve to dovodi do odgode agresivnog ponašanja, bilo ono verbalno ili fizičko, jer se djeca nauče promišljati prije nego djeluju nekim agresivnim ponašanjem.

Umjetnost, kao posebna ljudska djelatnost, u sebi uključuje stvaralaštvo i podrazumijeva razvoj sposobnosti estetskog izražavanja, te može na razne načine pomoći odgoju djeteta u čudesnom i složenom, a istovremeno spontanom procesu doživljavanja svijeta, sebe i drugih
(Radovan-Burja, 2011, str.115).

Upravo zbog ove konstatacije u samom radu prikazuje se važnost dramskog odgoja i pedagogije koja bi trebala preuzeti dio zastarjelih metoda poučavanja u vrtićima i školama. Dijete kao holističko biće s godinama je dobilo novi status u društvu te se prema njemu ne odnosimo kao prema slugi koja je podređena odraslim

osobama. Danas se na njega gleda kao na ravnopravno biće koje ima svoja prava, koje istražuje i željno je učenja stoga zaslužuje da mu se pristupi na individualan način te da se potrudimo njegovu želju za znanjem utažiti koristeći se zanimljivijim metodama od dosadašnjih. Interaktivni kazališni program idealan je pristup za učenje novih vještina; sačinjen je od dramskih igara i tehnika, igranog dijela i odigrane problemske situacije koju djeca vole i koje im dopuštaju da kroz igru, ponekad i nesvjesno, uče. Prije svega, društveni problem prikazan u problemskoj situaciji koji se nastoji rješavati mora se ticati publike koja sudjeluje u programu, mora biti u području njihova interesa i iskustva, u skladu s njihovom dobi i razumijevanjem.

ODGOJNO INTERAKTIVNO KAZALIŠTE

Forma kazališta o kojoj se ne zna i ne piše puno jest interaktivno kazalište. Ovaj rad bavi se upravo njime te će biti objašnjeno što interaktivno kazalište zapravo predstavlja. Većina današnjih europskih kazališta izgleda tako da je dvorana mračna, a tek poneki dijelovi osvijetljeni što stvara odvojenost između publike i izvođača, a najčešće se u istima ne očekuje da će izvođači razgovarati ili otvoreno komunicirati s publikom (Somers, 2008). Autor navodi kako upravo tu nastaje razlika interaktivnog kazališta od drugih budući da se u njemu očekuje angažman publike s pričom koja se prikazuje u njezinim likovima. (Somers, 2008). No prije svega, potrebno je objasniti važnost dramskog odgoja i dramske pedagogije kako bi mogli objasniti učinkovitost interaktivnog kazališta.

Možemo primijetiti kako dramski odgoj zauzima sve više prostora u odgojnim skupinama pa tako svaki vrtić ima bar jednu dramsku skupinu, a gotovo svaki odgajatelj primjenjuje neke od dramskih tehnika u svome radu na ovaj ili onaj način. Sami pojmovi „dramski odgoj“ ili „dramska pedagogija“ nisu kratko prisutni u svijetu. Povijesni pregled započinje još u 16.stoljeću kada se uočava postojanje prvih kazališta za djecu koja su najčešće bila na latinskom jeziku. S druge strane imamo jezuitske samostane koji njeguju obrise crkvene drame, retorike i glazbe, a cilj su bili odgojni savjeti prema crkvenim mjerilima, a ne traženje ili njegovanje umjetničkih dubina (Perić Kraljik, 2009). Već po tome možemo vidjeti kada je zapravo započeo odgoj kroz dramu i kada se drama odvojila od toga da ima samo umjetničku važnost. Razvoj profesionalnih kazališta miruje sve do polovine 20.stoljeća kada se bitno razvija dramski odgoj, navodi Perić Kraljik (Perić Kraljik, 2009). Važno ime za dramski odgoj bio je dramski istraživač Slade koji razrađuje u svome djelu *Child drama (1954.)*

dramske igre za djecu, a radio je po načelima kreativne dječje drame. (Perić Kraljik, 2009.). Daljnji razvoj tekao je na način da se dramski odgoj uvodi u škole, od vrtića od sveučilišta. Svjetski autori koji koriste naziv dramski odgoj ili odgojna drama su Cecily O'Neill, Gavin Bolton, John O'Toole, a u nas Iva Gruić (Perić Kraljik, 2009). Kako navode Balić i Dragović, dramska je pedagogija prisutna u svijetu već desetljećima, a implementirana je u mnoge segmente društvenog rada s ljudima najrazličitijih socijalnih skupina i dobne starosti (Balić i Dragović, 2013, prema Krušić 2010). Nešto više o povijesti interaktivnog kazališta reći ćemo u sljedećem poglavlju.

Dramska pedagogija bi trebala biti prisutna u obrazovnom sustavu, a ne postojati samo kao izvannastavna aktivnost. Osoba koja je izuzetno značajna i koja se zalagala za implementaciju dramskog odgoja u vrtiće i škole bila je Zvezdana Ladika. Zaslužno je prozvana utemeljiteljicom hrvatske dramske pedagogije i našom najistaknutijom dramskom pedagoginjom koja je djelovala 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća (Balić i Dragović, 2013). Autorice citiraju njenu izjavu koja kazuje da dramski odgoj služi za oslobađanje dječje spontanosti i razvijanju kreativnih mogućnosti za potpuni umjetnički doživljaj (Balić i Dragović, 2013) Nadalje, autorice navode kako je nakon osnivanja Zagrebačkog kazališta mladih 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća, započelo i razdoblje dramske pedagogije (Balić i Dragović, 2013.). Danas je pak za promicanje dramske pedagogije zaslužan Hrvatski centar za dramski odgoj, nevladina udruga osnovana 1996. (Balić i Dragović, 2013). Hrvatski centar dramskog odgoja osnivač je i pokretač raznih radionica, seminara koji su namijenjeni stručnjacima različitih profila kao što su odgojitelji, dramski pedagozi, učitelji, edukacijski rehabilitatori i drugi (Balić i Dragović, 2013).

Zbog sve veće prisutnosti dramske pedagogije i odgoja, kroz razne radove i istraživanja, pokušava se dokazati i istražiti kako korištenje istih utječe na dijete. Ono što je sigurno jest da dramski odgoj pomaže djetetu u izražavanju vlastitih emocija, u prepoznavanju tuđih emocija, u razvoju govornih sposobnosti, komunikacijskih i socijalnih vještina, kreativnosti i mašte. Prema Lugomer, dramski odgoj pomaže djetetu u razvijanju sklonosti, sposobnosti, formiranju stavova, stjecanju i razvijanju društvene svijesti njezinih sastavnica: (samo)kritičnosti, odgovornosti, snošljivosti, razvijanju humanih i moralnih uvjerenja i razumijevanju međuljudskih odnosa te stjecanju samopouzdanja i sigurnosti (Lugomer, šk.god.2000.-2001.). Ono čemu dramski odgoj teži jest odgojiti dijete za život i učiniti ga spremnim za snalaženje u

situacijama koje nosi. Takav odgoj se ostvaruje kroz dramsku igru koja djetetu pruža potpunu mogućnost slobode izražavanja svojih stavova i mišljenja, ideja i zamisli. U isto vrijeme, kroz različite dramske aktivnosti -ulazeći u razne uloge, prikazujući razne likove i pojave te stvari pomoću riječi, pokreta, kretanja i zvukova, igraču omogućuje da ostvari ne samo obrazovne zadatke, već i funkcionalne i odgojne zadatke. (Lugomer, ak. god. 2000-2001.). Kako tvrdi Švacov, drama je način spoznaje stvarnosti koji se događa sudjelovanjem u dubinski značajnim događanjima, pri čemu taj način spontano teži izražavanju prikazivanjem. (Gruić, Rimac Jurinović i Vignjević, 2010). Kako navode autorice, iz takve definicije možemo iščitati da zapravo dramski odgoj okuplja sve moguće aktivnosti u kojima se djeca i mladi susreću s dramom, odnosno dramskim medijem. (Gruić i sur., 2010) Prema tome, možemo reći kako se svako dijete uključeno u odgojno obrazovni proces ranog i predškolskog odgoja susrelo s dramskim odgojem bilo to kroz dramsku igru, pripremajući igrokaz za neku manifestaciju, samim odlaskom u kazalište ili dolaskom neke glumačke skupine u vrtić.

Ono što se najčešće navodi jest to kako je dramski odgoj učinkovit oblik iskustvenog učenja kojim se uči kako odgovoriti na složene društvene procese na kreativan način (Balić, Dragović, 2013). Upravo radi toga poželjan je u obrazovnom sustavu, a razne dramske tehnike mogu pripomoći i u rješavanju sukoba, ali i kao terapija. Prema Balić i Dragović, dramski odgoj mladom čovjeku omogućuje dijalog sa samim dramskim dijelom, s publikom kao su-kreatorom igre, s ostalim sudionicima dramskog čina, s umjetnošću i sa životom (Balić i Dragović, 2013.). Isto tako navode kako se dramska umjetnost najčešće poistovjećuje s tekstom namijenjenom izvođenju „na daskama“, a malobrojnim je poznato kako se dramska aktivnost odvija onda i kad je namijenjena učenju te osobnom rastu i razvoju. (Balić i Dragović, 2013.)

Upravo spomenuta terapijska obilježja drame, pomoć pri rješavanju sukoba, odgovor na složene društvene procese na kreativan način sastavni su dio interaktivnog kazališta. Tipično izvedba u interaktivnim kazališnim programima završava na kriznoj točki koja se ne rješava samo razgovorom već sudionici ulaze u same uloge te reaguju onda kada to žele. Publika mora biti zainteresirana, potiče ih se da razumiju zašto je krizna situacija nastala te ujedno pokušavaju pronaći pozitivne načine rješavanja tih kriza (Somers, 2008). Interaktivnost se može provesti na razne načine. Bitno je dobro poznavati temu koja se odabire. U svakom slučaju, voditelj programa mora biti upoznat s poljem ljudskog iskustva kojim se bavi u interaktivnom programu (Somers,

2008). Kada voditelj organizira interaktivni program mora promisliti o svim informacijama koje bi sudionici mogli probaviti i o svim mogućim rješenjima koje bi mogli ponuditi. Nemoguće je predvidjeti sve, i zapravo se često dogodi da interaktivni programi otiđu u nekom drugom, neplaniranom smjeru. Autentičnost samog programa je ključna stvar ako želimo da interaktivan program bude kvalitetan i ako očekujemo da se publika uključi te da osjete da je program namijenjen baš njima. Isto tako, sa starijim dobnim skupinama proces se može kreirati na način da su svi sudionici angažirani, što povećava uvid grupi u sam program, ali i daje im osjećaj važnosti, a potencijalno je i inspirativno za kreiranje tema programa (Somers, 2008). Ako su procesi u interaktivnom programu dobro kreirani, oni sadrži sažete istine o čovjekovu postojanju i traženju značaja u svemu oko nas. Kako navodi autor, dramski je jezik poput poezije te ga opisujemo kao pojačani oblik izražavanja (Somers, 2008) te upravo zbog toga uspješno ostvareno dramsko iskustvo ima terapijski značaj za sudionika. Interaktivno kazalište pruža terapijski učinak sudionicima tako što im omogućava da razumiju prikazanu situaciju pozivajući se na svoje sjećanje ili osobnu priču, ali im isto tako omogućava da svoje sjećanje i svoju priču promjene – isprave ili ne, što je povezano s njihovim mišljenjem o sebi (Somers, 2008). Na ovaj način, prema Somersu, interaktivno kazalište pruža iskustvo koje vodi osobnom rastu i mogućnošću da se vlastite odluke sagledaju sa strane. Vodi sudionike do osobnog rasta stvaranjem značenja u odnosu između dramskog iskustva i osobnog identiteta (Somers, 2008). Cilj svakog interaktivnog programa jest da sudionici brinu o priči i ljudima u njoj, da teme koje su prožete u njima dotaknu sudionike kojoj god dobnoj skupini pripadali. Hoće li netko odabrati interaktivno kazalište kao metodu rada u skupini ovisi o njemu samome, ali njegova učinkovitost u dopiranju do djece s raznim problemskim temama (npr. multikulturalnost, agresija, zlostavljanje itd.) je neminovna.

Odgojno interaktivno kazalište spada u primijenjeno kazalište, a primijenjeno kazalište uključuje prilagođeno dramsko iskustvo u određenom socijalnom kontekstu s očekivanom pozitivnom promjenom (Somers, 2008). Sam pristup može sadržavati različite kazališne elemente – tehnike i igre, u kojima je sudionik nositelj promjene (Somers, 2008). Riječ je o širokom spektru izvedbenih praksi koje su se razvijale od 1970-tih godina (ukorijenjene i utemeljene, kako to knjiga prikazuje, u znatno starijim tradicijama i iskustvima) a pojavljuju se pod nazivom kazalište u zajednici, interaktivno odgojno kazalište, kazalište za obrazovanje, kazalište za napredak, forum

teatar, društveno kazalište i sl. (Lukić, 2016.). Karakteristike primijenjenog kazališta prema Somersu dijele se na četiri glavne :

1. Drama uključuje modeliranje stvarnosti putem dramskog medija. Baš kao što inženjer gradi model mosta kako bi testirao njegove mogućnosti kad je izgrađen, u drami modeliramo život i ispitujemo njegove složenosti. (Somers, 2008)
2. Naš identitet možemo promatrati kao osobnu naraciju koja može biti modificirana i proširena u odnosu na učinak drugih situacija i iskustvima kojima smo izloženi (Somers, 2008)
3. Ulaskom u izmišljeni svijet stvoren u drami možemo bolje shvatiti vlastiti identitet, a to je glavni dokaz da se stavovi i ponašanja mogu mijenjati (Somers, 2008)
4. Znajući da dramsko iskustvo nije stvarno, sudionici se mogu bez sumnje prepustiti i otvoriti prema dramskom mediju. Dovoljno smo „unutar procesa“ da bismo se otvorili, a dovoljno „izvan njega“ da se ne bojimo te da možemo prepoznati koliko je zapravo udaljeno od stvarnosti. Ovo je također ključni faktor da sudionik promjeni neke stavove i ponašanja u dramskom procesu odnosno da je otvoren i spreman na promjene (Somers, 2008)

Prema ovoj podjeli, možemo reći kako je tu sažeta mudrost interaktivnog kazališta jer putem njega ispitujemo život i životne situacije, shvaćamo vlastiti identitet i ispitujemo naše stavove, možemo se otvoriti i osloboditi jer dramsko iskustvo nije stvarno već se događa paralelno sa stvarnim životom, a daje nam mogućnost da preispitujemo vlastite odluke, dosadašnje ili buduće.

Prije svega, drama je društvena umjetnost, ona djeluje na stvarnoj društvenoj razini i na simboličnoj razini dramskog jezika (Somers, 2008). Kada je interaktivni program pomno osmišljen, kada ima ciljanu publiku, potiče promjene krenuvši od skupine koja ga gleda, a onda ta ista skupina naučeno prenosi na druge (Somers, 2008). Da bi se to postiglo, intervencija unutar interaktivnog programa mora biti ugrađena u relevantne pedagoške, sociološke i dramske pristupe (Somers, 2008). Još jedna vrsta kazališta koja koristi takve pristupe, a spada u primijenjeno kazalište je forum-kazalište. Forum-kazalište jedan je oblik interaktivnog kazališta.¹ Interaktivni program je oblik forum-

---

¹ Pedagogija potlačenih P. Freirea imala je utjecaj na razvoj kazalište potlačenih, a unutar tog kazališta

kazališta, a sastoji se od puno više dramskih tehnika i igara. Kod forum-kazališta sve se svodi na mogućnost publike da zaustavi radnju, uđe u ulogu odabranog lika i promijeni tijek radnje.² Glavna sličnost, kako navodi Boal, je ta da forum-kazalište, baš poput interaktivnog programa, preobražava promatrače u izvođače koji djeluju (Gruić, Rimac Jurinović, Škarec, 2008 prema Boal, 2009). Kratkim osvrtom na sličnost forum-kazališta i interaktivnog kazališta možemo uvidjeti kako najveća važnost odgojno interaktivnog programa leži upravo u tome da se stvaraju novi pripadnici društva koji će znati djelovati i reagirati, a ne biti samo pasivni promatrači.

POVIJEST ODGOJNOG INTERAKTIVNOG KAZALIŠTA

Odakle potječe i kada je nastao pojam TIE- Theatre in Education koji se prevodi kao „kazalište u obrazovanju“ odnosno odgojno interaktivno kazalište? Sam naziv TIE- Theatre in Education stvoren je kao pokušaj da se u razrede uvedu metode dramskog odgoja. Prije svega, zamisao je bila da djeca uče kroz zabavu i kroz nove, osvježavajuće, pristupe, a zamjene dotadašnje uobičajene nastavne metode. Prema Johnu O'Tooleu, kazalište u obrazovanju zamišljeno je kao nastavak dječje igre, a kombinacija teatralnosti i razrednih metoda poučavanja kako bi djeca mogla doživjeti nastavu očima mašte i kreativnosti prilikom kojih bi učitelji mogli za svrhu učenja koristiti dramske uloge, kostime i ostale rekvizite kao poticaj (O'Toole, 1976.). Ono što daje identitet ovakvom pristupu je to što je materijal uvijek posebno osmišljen i pripremljen. Isto tako, djeca se uključuju u samo poučavanje. Dobivajući razne uloge uče se raznim vještinama, donose odluke, rješavaju probleme, pa tako sam pristup mora biti fleksibilan kako bi se putem njega moglo prilagoditi potrebama svakog djeteta. Kako bi sve funkcioniralo, bitno je da cijeli razred ili skupina nude prijedloge i ideje kako bi se sam rad s vremenom produbljivao i podizao na višu ljestvicu. Stoga su potrebna razna usavršavanja i edukacije kroz koje učitelji i odgojitelji moraju prolaziti, a koje će poboljšati samu praksu (O'Toole, 1976). Danas se sve to primjenjuje u odgojno interaktivnom kazalištu, od toga da se djeca kroz takav način rada uče raznim vještinama do samog osobnog razvoja voditelja programa koji se usavršava u

---

A.Boal uspostavio je tri metode : nevidljivo kazalište, forum-kazalište i kazalište slika. (Gruić, Rimac Jurinović, Škarec, 2008). Prema Boalu, forum- kazalište je kazališna igra s pravilima u kojoj se prikazuje neriješen problem za koji se poziva publika da predloži i odigra rješenja. (Gruić, Rimac Jurinović, Škarec, 2008 prema Boal, 1995, str.40)

² U forum-kazalištu publika je dobrodošla ponuditi rješenje, ispitati što više mogućnosti, usprotiviti se, ohrabriti i utješiti žrtvu (Gruić, Rimac Jurinović, Škarec, 2008).

tom području.

TIE je pretežito novi oblik kazališta, stvoren 1965. u Belgrade Theatru³ gdje su održani brojni pilot-projekti koji su se pokazali uspješnima i dokazali da je dramski odgoj poželjan kao odgojna metoda u školama (Jackson, 1993). Ondje je društvo glumaca pokušalo doprijeti do učenika radničke klase osnovnih i srednjih škola no nisu znali kojim bi načinom predstavili kazalište kao proaktivno iskustvo učenja. Društvo glumaca sastojalo se od četiri člana koji su održavali radionice, a dobili su novo zvanje „actor-teachers“ – učitelj-glumac (Bennett, 2005). Program se razvio nakon Drugog svjetskog rata. Laburistička stranka, jedna od vodećih političkih stranaka u Ujedinjenom Kraljevstvu, htjela je restrukturirati srednjoškolsko obrazovanje pa su tako umjesto škole u kojima se djeca razlikuju prema uspjehu i akademskim postignućima, sredinom 60-ih godina prošlog stoljeća otvorili „sveobuhvatne“ škole u kojima su djeca različitih mogućnosti i ostvarenja stavljena u isti razred. Umjesto selekcije, profiliranja i ocjenjivanja, težilo se tome da učenici u svojoj različitosti imaju iste mogućnosti i jednak pristup. To je bio početak demokratizacije školstva, a doveo nas je do novih oblika teatra u školstvu (Bennett, 2005). U takvom pristupu dan započinje dramskim aktivnostima kojima se ulazi u problematiku aktualnih zbivanja iz djetetova bliska okruženja. Autor navodi primjer jedne takve aktivnosti u kojoj se ispituje pozicija radnika u jednoj gradskoj tvornici. Omogućava im se da uvide kako su radnici potplaćeni i izrabljivani, a sam učitelj-glumac predstavlja vlasnika tvornice. Učenici moraju odlučiti hoće li ići u štrajk što im daje mogućnost da donose velike i važne odluke ; hoće li ostati potlačeni ili će se izboriti za svoja prava. Nakon toga, učitelji-glumci izvode određenu situaciju koju učenici gledaju i procjenjuju. U određenom trenutku učenici se uključuju glumeći radnike. Povratkom u razred, jedan od likova sjeda na „vrući stolac“ gdje ga propitkuju pokušavajući otkriti uzrok njegova ponašanja. Učitelj-glumac nakon toga razgovara s učenicama o tome što su iskusili i doživjeli o životu potlačenih radnika (Bennett, 2005).

S druge strane razvija se primjena dramskog odgoja u nastavi pri kojoj učenici

---

³ Belgrade Theatre nalazi se u Coventryju, gradiću koji se bavio proizvodnjom automobila u Midlandsu, u Ujedinjenom Kraljevstvu. Samo kazalište je bilo bombardirano, a nakon obnove otvoreno je novo kazalište za građane nazvano prema pobratimljenom gradu Beogradu u znak Europske rekonstrukcije gradova (Bennett, 2005).

također istražuju različite situacije kroz različite uloge kao novi pristup učenju, sve pod nadzorom učitelja (Bennett, 2005.). Dramski odgoj u nastavi više nije samo priprema za izvedbu nekog dramskog djela i učenje o dramskim stilovima i tehnikama već se najviše bavi istraživanjem različitih tema i problema kroz igru uloga i improvizaciju s naglaskom na razvijanje dječje kreativnosti, samosvijesti i ekspresivnosti i socijalnim vještinama na razini grupe (Jackson, 1993). Kako bi dublje ušli u temu, u sljedećim poglavljima bit će opisana važnost dramskih tehnika i igara koje se koriste u sklopu različitih interaktivnih programa.

DRAMSKE IGRE I TEHNIKE KAO DIO INTERAKTIVNOG KAZALIŠTA

Svaki interaktivni program sastoji se od dramskih tehnika i igara, igranog dijela te igrane problemske situacije, a opisat zašto su uopće dio interaktivnog kazališta i koje razvojne procese potiču kod sudionika procesa. Igra se opisuje kao glavna dječja aktivnost i obaveza, a uz nju dolazi i stvaranje kao djetetova biološka potreba⁴. Postavljalo se pitanje može li se s djecom uopće raditi dramske igre s obzirom na njihovu psihofizičku zrelost, a odgovor je taj da se simbolička mašta u djeteta spontano aktivira te da već dvogodišnje dijete zapravo koristi simboličke predmete koji zamjenjuje one stvarne u igri pa je upravo simbolička igra pokazatelj kako je s dramskom igrom važno početi što ranije, uz prilagodbu prema dobi u kojoj se dijete nalazi (Perić Kraljik, 2009). Odgojitelj je taj koji potiče na dramsku igru, koji usmjerava dijete, ali i onaj koji poznaje razvojna obilježja djeteta te ju zna prilagoditi (Perić Kraljik, 2009). Iako se dramske igre sve više igraju, to ne znači da se dovoljno igraju u predškolskim ustanovama. Mali je broj priručnika i knjiga iz kojih bi odgojitelji mogli učiti i koji bi im poslužili kao vodiči u radu, ali što češće ubacivanje dramske igre u rad učinilo bi odgojno obrazovni proces šarolikijim i sadržajnijim, a djecu kreativnijima.⁵ Upravo je dramska igra odlična podloga za razvijanje dječje kreativnosti, a djetetu osim toga donosi iskustvo različitih problema, ali i učenje o njihovom rješavanju. Tijekom igre dijete razvija svoj stav prema drugoj djeci i prema

---

⁴ O važnosti igre govori nam činjenica da obogaćuje i aktivira dječji psihofizički razvoj te je u skladu s time vrlo važno iniciranje kreativne dječje igre u dječjim vrtićima poput likovne, matematičke, tjelesne, glazbene i naravno, dramske igre (Perić Kraljik, 2009).

⁵ Kreativnost predstavlja razvoj osobnosti u pozitivnoj društvenoj sredini, a razvijanje dječje kreativnosti obveza je odgojitelja u predškolskim ustanovama (Perić Kraljik, 2009). Da bi potaknuli dječju kreativnost, kako navodi autorica, potrebni su sljedeći čimbenici: pozitivno društveno okruženje, kreativni pojedinac i njegove osobine, kreativni misaoni proces, te krajnji kreativni rezultat ili proizvod (Perić Kraljik, 2009).

sebi. Poslije će lakše ovladati postupcima i tehnikama nošenja s vlastitim negativnim emocijama igrajući se dramskih igara, a važno je ponuditi raznovrsna rješenja za izražavanje i izbacivanje negativnih emocija (Perić Kraljik, 2009). Onoga trenutka kada dijete postane emocionalno zdravo, učinit ćemo to da će znati prepoznati svoje osjećaje, ali i osjećaje drugih te će znati rješavati dječje sukobe, bolje će komunicirati s vršnjacima, prepoznavat će tuđe želje i potrebe, a emocije će izražavati na konstruktivan način, navodi autorica (Perić Kraljik, 2009). Imajući na umu ove činjenice, neminovno je to da bi svaki odgajatelj trebao poticati djecu na igranje dramskih igara (ponuditi im rekvizite, izraditi s njima rekvizite, dati im potreban prostor) koristeći ih samostalno ili u sklopu nekog programa. Cijela poanta dramskog odgoja i dramske pedagogije može se svesti na to da nam pruža opciju nenasilnog rješavanja sukoba (uz, dakako, razvoj komunikacijskih vještina i kreativnosti) što je ključna stvar u današnjem svijetu u kojem su djeca okružena medijima prepunim nasilnih scena, kako u crtićima, tako u filmovima i igricama. Od toga ih ne možemo zaštititi, ali ih možemo naučiti što je ispravno, a što nije, mogu zamijeniti podražaje koje pobuđuju nasilne scene onim ljepšima, ispunjenima dječjim smijehom, što im pruža dramska igra. Ljutnja je prirodna emocija, i ne treba ju potiskivati, ali je potrebno djecu učiti kako ju na pravilan način iskazivati. Isto vrijedi i za ostale emocije kao što su strah i tuga. Nakon upoznavanje djece s vlastitim emocijama i izražavanjem istih, najvažnije je naglasiti da svakom djetetu u predškolskoj dobi treba omogućiti da proba dramsku igru, dramske tehnike i da se uključi u program koji se provodi, a ne samo darovitoj djeci za dramski iskaz. Kako kaže autorica Perić Kraljik, sve su igre samo planirane improvizacije, omogućavaju slobodu izbora, izražavanja i stvaranja i upravo zato koristimo dramsku igru kao podlogu za stvaranje dobrog interaktivnog programa. Dramska se igra najčešće igra u uvodu interaktivnih programa kako bi se bolje upoznali s djecom te kako bi dobili njihovu pažnju nakon čega se kroz program djecu vodi raznovrsnim dramskim tehnikama. Različite dramske tehnike mogu pomoći u prevenciji poremećaja u ponašanju djece, ali i pomoći djeci koja su smještena u institucije ili pak inkluzivno uključena u svakodnevni rad vrtićkih skupina⁶ zbog

---

⁶ Dramske tehnike koriste se najčešće u grupnom radu s djecom i mladima u terapijskom i socijalizacijskom smislu, a zajedno sa različitim dramskim aktivnostima moraju se modificirati mogućnostima sudionika, uvjetima i potrebama (Blažeka i sur. 2000). Iako se radi o grupnom radu, one otvaraju prostor za individualan pristup svakom pripadniku grupe pa time sudionici u samom početku rješavaju svoje početne strahove i otpore, a nastoji se kasnije osloboditi neke skrivene talente i mogućnosti djeteta. (Blažeka i sur., 2000).

psihofizičkih ili odgojnih poteškoća (Blažeka, Janković, Rambousek 2000). Kako se navodi, sam terapijski i socijalizacijski efekt može se postići jedino u sigurnom okruženju u kojem se svi međusobno prihvaćaju, a sve to kroz igru i zabavu (Blažeka i sur., 2000). Ako samo ozračje nije poticajno i ne odiše energijom prihvaćanja teško ćemo postići da se dijete u potpunosti otvori i prepusti te da nam dopusti da zavirimo u njegov svijet te nam je to jedna od ključnih polazišnih točaka za dobar interaktivni program. Svaki odgojitelj, odnosno voditelj programa, bi trebao svojim primjerom pokazati djeci kako se slušaju drugi, kako se razumiju i prihvaćaju drugi te kako se ne treba bojati odbacivanja onda kad se otvorimo pred nekim.

Sada ćemo se upoznati s dramskim tehnikama od kojih su neke korištene i u našem programu. Zsigurno jedna od najpopularnijih, koja se često koristi spontano, ne znajući zapravo da je jedna od dramskih tehnika, jest **vođena fantazija** ili **vođena mašta**⁷. Sam naziv govori nam kako se djecu u nečemu vodi i da ih se pušta da maštaju. Zamišljena je tako da djeca sjede zatvorenih očiju i slušaju što im se priča, a pritom moraju zamišljati ono što čuju. Uvijek ju je moguće prilagoditi cilju kojem se teži, interesu ili problemu koji se tiče grupe u određenom trenutku (Blažeka i sur., 2000). Vođena fantazija dopušta djetetu da se odvoji od svijeta u kojem trenutno jest te da ode u neki drugi svijet gdje može zamisliti da ga nitko ne poznaje i podijeliti ono što ga tišti. Isto tako, dođe kako dobar uvod u temu, dobra prilika za promišljanje jer se postavi zanimljiva priča koja se čita naglas. Nakon toga, Blažeka i sur. navode i sljedeće tehnike poput: **stvaranje i nadogradnju priče, predviđanje ili mijenjanje sadržaja** priče koja je bitna zbog poticanja suradnje i jačanje odnosa u grupi. S druge strane, tehnike koje tome pripomažu su i **zajedničko crtanje, pisanje, stvaranje scene, vođena i pripremljena improvizacija te oblikovanje prostora** (Blažeka i sur., 2000). Autori navode kako pored spomenutih tehnika, postoje i tehnike bitne za prepoznavanje društvenih uloga, osobina i karaktera te kako djeca sudjelovanjem u njima lakše prepoznaju potrebe i interese, želje i emocije ostalih ljudi oko sebe, a neki od njih su: **pantomima, tehnike zamjene uloge, ogrtača stručnjaka, vrućeg stolca, dijaloga kroz uloge.**

Vrući stolac jedna je od korištenih tehnika u našem programu. Ona ima važnu ulogu jer putem takve tehnike možemo ispitati lik i pokušati shvatiti sve njegove

---

⁷ To je efikasna dramska tehnika kojom djeca osvještavaju vlastiti unutarnji svijet, dobiju priliku za samoanalizu i analizu doživljaja te otkrivanje novih spoznaja o sebi i drugima (Blažeka i sur.,2000).

postupke.⁸ Sam vrući stolac i vođena fantazija, prema podjeli autorice, spadaju u dramske tehnike u kojima sudionici ostaju na rubu dramskog svijeta⁹. Nadalje, od spomenutih tehnika, postoje i one kojima se radnja poigrava uz niži stupanj stilizacije, a tu bi spadala, na primjer, vođena improvizacija gdje se radnja odvija na način vrlo blizak stvarnosti (Gruić, 2002). Nadalje, dramske tehnike se dijele i na one u kojima se radnja poigrava uz viši stupanj stilizacije, a od spomenutih to je pripremljena improvizacija (Gruić, 2002). U koju god podjelu dramska tehnika spada, neminovno je reći da se dramskom ekspresijom sudionici razvijaju u psihičkom, fizičkom i socijalnom smislu i upravo su zato glavna sastavnica interaktivnih programa (Blažeka i sur, 2000). Svaki interaktivni program najčešće ima odgojni cilj, bar je u našem slučaju imao, i zato je važno pojasniti kako različite dramske tehnike utječu na sudionike procesa¹⁰. Upravo je uloga voditelja da promisli pri izboru dramske tehnike što želi njome postići kako bi se stvorio kvalitetan i sadržajan interaktivni program koji prati tematiku i dovodi do ostvarenja zamišljenog cilja.

PRIKAZ PROGRAMA „VILINSKI SVIJET“

1.1 ODABIR TEME ZA INTERAKTIVNI PROGRAM

Prilikom postavljanja interaktivnog programa i odabira teme osvrnuli smo se na različite problematike s kojima se odgajatelji, ali i djeca u sklopu ranog i predškolskog odgoja svakodnevno susreću. Znali smo čime se želimo baviti, ali nismo znali koji ćemo kazališni smjer odabrati. Forum kazalište nam je bila prva ideja, no na kraju smo se odlučili za interaktivni kazališni program. U tom trenutku bila nam je bitnija sama interaktivnost i uključenost djece koju nam je nudio sam program sa svojim igrama i zadacima. Samo forum kazalište činilo nam se kompleksnije budući da nema uvodnih igara te se sve svodi na to da djeca sama odabiru trenutak u kojem treba reagirati, zaustaviti radnju, ući u lika i unijeti promjenu u radnji. Za forum kazalište ipak treba ponešto dječjeg doticaja s istim kako bi dobili konkretne rezultate. Također, smatrali smo da je za ovu dob (predškolska dob, od 6 do 7 godina) pogodniji interaktivni program budući da je ispunjen raznim zadacima i igrama koje djeca uz

---

⁸ Jedan ili više likova iz dramske priče sjeda nasuprot ostalima, a sudionici mogu postavljati pitanja pokušavajući otkriti zašto je lik iz dramske priče odlučio postupiti kako je postupio (Gruić, 2002).

⁹ Ostati na rubu dramskog svijeta bi značilo da sudionici ne moraju ući u zamišljeni svijet već se zaustavljaju na rubu istog te im to omogućuje postupan ulazak u zamišljeni svijet zajedno ga stvarajući s voditeljem (Gruić, 2002).

¹⁰ Svaka dramska tehnika definira način kako je grupa raspodijeljena, vrstu angažmana te način oblikovanja radnje (Gruić, 2002).

pomoć odraslih rješavaju, ako je to potrebno. Htjeli smo osmisliti interaktivni program koji će se doticati nekog najčešćeg, najočitijeg problema u ranom odgoju. Ono što smo zajednički primijetili jest da je najprisutnija agresija i da je to zasigurno najaktualniji problem. Nismo se odlučili bazirati samo na fizičko zlostavljanje već i na ono verbalno, ali i na početničko etiketiranje koje se javlja već u predškolskom uzrastu. Svi smo imali prilike doživjeti kad jedno ili više djece uzastopno uznemiruje, napada ili pak ozljeđuje neko dijete, a zajednički smo odlučili da je to tema kojom se želimo baviti. Ono što smo primijetili jest da dijete obično biva sustavno zlostavljano te se teško oduprijeti trendu zlostavljanja jednom kad krene. Ovim interaktivnima programom nastojali smo djecu potaknuti na osvješćivanje tog problema i zajedničkim snagama pokušati doći do rješenja. Nakon odabira teme, morali smo odabrati na koji način bi uprizarili takvo nešto, tko će nam biti likovi i što će oni prikazivati. Smatrali smo da je najbolja opcija za uprizariti takav problem upravo interaktivni program jer samim ulaskom sudionika u dramski svijet dobijemo konkretna rješenja i odgovore. Ono što nam interaktivni program pruža jest da se sudionici mogu uključiti i predlagati rješenja te tako utjecati na razvoj radnje i ponašanje likova, a isto tako introvertirana djeca se imaju priliku uključiti budući da je sam program ispunjen razno raznim zadacima, a samo forum kazalište zahtijevalo bi od njih odlazak na scenu, uprizorenje nekog događaja za što nije svako dijete u grupi stvoreno. Uključivanjem djece u sami program činimo da postanu aktivni sudionici koji reagiraju na problem koji se odvija ispred njih što će svakako dovesti do toga da jednog dana postanu aktivni članovi društva u kojem živimo. Interaktivni program kao takav je učinkovit pristup u postizanju pozitivnih odgojnih ishoda što su nam dokazali odgovori djece. Cilj nam je bio iznjedriti prosocijalno ponašanje i empatiju. Prosocijalno ponašanje uključuje blagonaklonost, ljubaznost, materijalno pomaganje i moralnu podršku, empatiju i altruizam (Eisenberg i Miller, 1987; prema Pavlović, 2012). Vodeći se time, pomaganje drugim ljudima bitan je kriterij moralnog ponašanja, stoga je «moralna obaveza» i jedna od glavnih ljudskih vrednota pružanje pomoći nesretnim ljudima i onima koji su u nevolji (Pavlović, 2012). Prema ovim definicijama, od djece smo očekivali da reagiraju, da shvate da problem i sukob postoje i da se on treba riješiti i da ga ne smiju samo promatrati. Očekivali smo da ih dotakne i potakne da požele promjenu. Htjeli smo nastaviti raditi s njima na ovome problemu te nastaviti razvijati njihovo moralno ponašanje.

Sama priča interaktivnog programa nastala je spontano. Bez previše razmišljanja odabrali smo vile i čarobni svijet, bića koja ne prestaju impresionirati mlađu, ali i stariju publiku. Promišljajući dosjetili smo se kako bi dječaci mogli odbijati samu priču budući da su vile etiketirane kao likovi za djevojčice, pa smo, kako bi to spriječili, ubacili jednog vilenjaka. Uz vile spontano je došla i škola u kojoj uče čarolije. Nismo htjeli da ih podsjeća na vrtić, već na školu u koju će krenuti i u kojoj će rješavati probleme na načine koje su ponudili u programu. Predstavili smo tipičnu situaciju rугanja jedne djevojčice drugoj radi nečeg u čemu jedna nije dobra, a u sljedećem poglavlju bit će opisane faze interaktivnog programa i od čega se sve sastojao, a biti će priložene i fotografije.

Slika 1. Promišljanje o temi interaktivnog programa

Slika 2. Nastanak lika Sofije i Viktorije

1.2 FAZE INTERAKTIVNOG PROGRAMA

Interaktivni program proveli smo u dramskoj skupini u dječjem vrtiću „Dobro drvo“ gdje se kombiniraju elementi različitih odgojno-obrazovnih pristupa i pedagoških koncepcija. Dramska skupina vođena je od strane odgajateljice Ane Malnar koja nam je ustupila svoju odgojnu skupinu (dob 6-7godina) koja je već upoznata s različitim dramskih procesima. Ovo im je bio prvi susret s interaktivnim programom, a sam program napravile smo kolegice i ja zajedno s profesoricom Mašom Rimac Jurinović. Prije samog početka igranog djela, djeca su se različitim dramskim tehnikama i dramskim igrama „zagrijali“ za sam ulazak u zamišljeni svijet. Igra koja je sprovedena : pauci i muhe (s prilagodbom vile/vilenjaci – čarobni štapić), a nakon nje pročitana je vođena mašta. U sljedećim poglavljima bit će opisana igra i prikazan tekst vođene mašte koja se pročitala sudionicima interaktivnog programa.

Pauci i muhe – vile/vilenjaci i čarobni štapić

Dio djece sjedi u krugu na stolicama, ostatak stoji na nogama svaki iznad jednog djeteta kao njegov „čuvar“. Jedna stolica ostaje prazna odnosno jedan vilenjak ili vila nemaju svoj čarobni štapić. Stojeća djeca predstavljaju vile i vilenjake, a sjedeća čarobne štapiće, a vila ili vilenjak koja/koji nema svoj čarobni štapić migom

pokušava dozvati dijete koje pripada drugoj vili ili drugom vilenjaku i na taj način mu ga oteti. Trajanje igre je 10 minuta, može se produžiti ovisno o interesu djece. Igrom upoznajemo djecu i ona upoznaju nas, a zabavna igra uvijek je dobar početak nekog iskustvenog učenja jer zainteresira djecu za daljnji rad.

Zapažanja: Reakcije djece za vrijeme igre bile su pozitivne te im se igra svidjela. Svi su sudjelovali, i teško smo prekinuli s igranjem iste.

Vođena mašta

Vođena mašta pisana je kako bi dočarala djeci svijet u kojem se odvija igrani dio. Djeci se daje upute da zatvore oči i otputuju u vilinski svijet.

Danas krećemo na putovanje u jednu čarobnu šumu. Hodate kroz šumu, čujete pucketanje lišća i grana pod vašim nogama. Osjećate miris trave, pogledate lijevo, pogledate desno, okružuju vas velika stabla s dugačkim granama, koje kao da vas pozivaju na igru. Potok glasno žubori, kao da želi nadglasati pjev ptica. Kroz krošnje ugledate gusti rep vjeverice koja bježi u svoju duplju. Hodate dalje i šuma postaje sve gušća i gušća, ali svjetlost i dalje dopire do vas. Podignete glavu da vidite zaigrani let ptica, kad krajičkom oka ugledate nešto sjajno na drveću. Što bi to moglo biti? Aha, to su sigurno vile i vilenjaci, ta ipak je ovo čarobna šuma. Priča se da se rađaju iz rose koja pada po velikom lišću stabla koje raste na nepoznatom brdu te da imaju čarobne moći koje koriste kako bi pomagale drugim ljudima. Neki vjeruju da su vile i vilenjaci zaštitnici naših gradova. Kada se osjećaš nervozno samo zamisli vilu i vilenjake kako su pored tebe, kada si tužan sjeti se njihovog veselog plesa na livadi, a kada se bojiš mraka, potraži nešto sjajno, sigurno je blizu tebe. To te vile i vilenjaci čuvaju da možeš u miru zaspati.

Vile i vilenjaci se nalaze svuda oko nas: krošnjama drveća, oko rijeka i jezera, na šumskom tlu, u vrtu, u močvarama... Zato sljedeći put kada si u šumi, pogledaj u krošnju jer se vile i vilenjaci drveća možda tamo nalaze. Pogledaj po šumskom tlu jer kada naiđeš na panj, pomno potraži otvore gdje su nekada rasle grane. Zapravo ne morate ni ići u šumu da ih nađete jer znate kako se kaže, gdje ima cvijeća, ima i vila jer vrt pun procvalog cvijeća može skrivati pravo vilinsko carstvo. A da ljudi samo znaju što grmovi skrivaju, koje vilinske tajne čuvaju... Ako nekada vidiš leptire u velikom broju, dobro pogledaj lete li vile i vilenjaci među njima. Možda si zamijenio

krila leptira njihovim krilima.

Ljudi ne idu baš često u močvare, ali da idu sigurno bi vidjeli veličanstven prizor prateći sićušne tragove u tlu koji će te odvesti sve do vilinskog kralja i kraljice. Uh! Još vam nisam ništa rekla o opremi naših vila i vilenjaka. Jako su pametni te se uvijek obuku kako bi ih mi teže uočili, obuku se sličnih boja kao grane, cvijeće ili lišće, skrivaju se iza leptirovih krila, zavlache se u pukotine. No, to ne znači da ih ne možeš vidjeti, ako pored sebe imaš fotoaparat, slikaj par slika, jer su upravo fotografije mjesta gdje najčešće vidamo vile i vilenjake kako zaigrano istražuju naš svijet. Da bi naišli na vilinsko kolo treba šetati sjenovitim čistinama u tihom djelu šume, a ne zaboravi da plešu samo na mjeseci.

Nakon što djeca otvore oči pred njima stoji vila Sofija, upraviteljica Doma za čarolije. Pita djecu mogu li joj pomoći da nauči svoje vile kako biti bolje prijateljice jer je prijateljstvo jako važno u vilinskome svijetu, a da je čula da je tako i u svijetu ljudi. Pomoću čarobnoga praha te velom kojim ih prekriva, djeca prolaze kroz portal i dolaze u vilinski svijet. Najvažnije nam je bilo da se djeca užive u priču kako bi ozbiljnije shvatila samu problematiku koja je prikazana u igranom djelu programu upravo zato koristimo elemente poput „čarobnog“ praha i vela kako bi djeca što više povjeravala u ono što pričamo. Vođena mašta uspješno ih je odvela u začarani svijet.

Igrani dio

Sofija (*uznemireno hoda po sobi, primijeti djecu, razmišlja, odustaje, ipak im se obraća*):

Ja sam čula da je u vašem svijetu prijateljstvo jednako važno pa sam odlučila doći u vaš svijet jer sam sigurna da mi vi možete pomoći. Oh, nisam vam se ni predstavila. Ja sam Sofija, upraviteljica Doma za čarolije. Poučavam vile čarolijama... i baš je tu sve krenulo po zlu! Ma uopće nisam sigurna trebam li vam to pričati? Ali hajde, reći ću vam. Hm, odakle da počnem? Ovako, Bilo je to jednog običnog jutra u školi, ja sam poučavala o brzom rastu biljke, točnije tome da biljka pomoću čarolije izraste u sekundi i moje dvije vile „učenice, Brunhilda i Viktorija su to pokušavale izvesti, no Viktoriji nije išla čarolija... Brunhilda joj se rugala, a Viktorija ju začarala (priča užurbano, nepovezano ...). Zapravo, ne znam ni ja što se to tu točno zbilo. Želite li vi vidjeti što se dogodilo? Možda najbolje da pogledamo! Otputovat ćete sa mnom u

vilinski svijet pomoću čarobnoga praha. Ali čarobni prah je jako snažan pa da vas ne bih pretvorila u vile i vilenjake pokrit ću vas ultraturboextra čarobnim velom. Molim tetu Anu i Mašu da mi pomognu. Na satu Sofija poučava mlade vile kako pomoću čarolija potaknuti sazrijevanje plodova. Kada učenicama objasni lekciju, izlaze van kako bi vježbale. Eleonori i Brunhildi ide odlično, a Viktorija svaki put pogriješi (može biti jako duhovito). Brunhilda joj se ruga, Viktorija se razljuti, pomoću čarolije ju zaledi i sakrije u ostavu za alat te nastavi vježbati. Viktorija prvo laže Sofiji da ne zna gdje su Eleonora i Brunhilda, ali onda shvaća da je učinila pogrešku te moli Sofiju za pomoć. Objasnjava da se jako naljutila i da nije razmišljala i da joj je sad baš jako žao. Sofija joj odgovara da sama ispravi svoju pogrešku, ali joj dodjeljuje pomagače - tri iskusnije vile i ljudske stručnjake za prijateljstvo. U nastavku je dijalog između vila i kako se sve to odvijalo.

Sofija: Dobro jutro drage moje vile! Okrenite stranicu 53. cjelina broj 5, naslov „Kako pravilno upotrijebiti čaroliju Florux“ – u prijevodu, kako učiniti da biljka izraste u jednoj sekundi. Bacimo se na posao.

Sofija demonstrira oštre i precizne pokrete čarobnim štapićem (kao da crta zvijezde štapićem po zraku):

Uzmite svoje čarobne štapiće i postavite ih ovako. Za početak, pažljivo pogledajte kako ja to radim, pa ćete nakon mene i vi pokušati. Engelebengele baku-ći.

I cvijet izraste. (Vile pomoćnice bacaju cvijet preko paravana zavezan za užu čime su djeca bila fascinirana)

Sada je vaš red. Prvo probajte samo štapićem ponoviti što sam ja učinili, ne izgovarajući brojalicu.

Brunhilda i Viktorija pokušaju, Brunhilda uspije, a Viktorija ne.

Brunhilda: Jes! Uspjela sam, he he.

Viktorija (*tužno*) : Činilo se puno lakše...

Sofija: Brunhilda to je bilo odlično. A ti Viktorija, nemoj se obeshrabriti, sve je u redu, ne ide svakome iz prve, a ovo nije nimalo laka čarolija. Pokušaj još par puta pa ćemo spojiti pokret i čaroliju.

Viktorija vježba, ne ide joj baš najbolje...

Sofija: U redu, sad kada ste uvježbale pokrete, spremni smo to spojiti s čarobnim riječima. Pa idemo probati.

Brunhildi uspije iz prve, Viktoriji ne...

Brunhilda: Engelebengele baku- či. Zamahne štapićem i čarolija uspije. Toooo!

Viktorija: Engelebengele čika-bu! Zamahne štapićem, krivo i čarolija ne uspije, već se začuje glasni lom, kao grom. Neeee! Ne mogu ja to...

Brunhilda joj se krene rugati.

Ovo je ključan trenutak u kojem smo očekivali da će djeca prepoznati kako je to što se odvija pred njihovim očima nešto što treba zaustaviti. Nakon što se Brunhilda rugala Viktoriji, Viktorija iz očaja pokuša još jednom izvesti čaroliju te umjesto da ju usmjeri prema cvijetu na kojem su vježbali, usmjeri ju ka Brunhildi. Izgovori krivo čaroliju i tako zaledi Brunhildu. Za to vrijeme, Sofija je otišla na sastanak, a vraća se sa školskom upravom koja taj dan razgledava razrede i nastavne metode koje se ondje provode. Ondje otkriju da im Viktorija laže kako ne zna gdje je Brunhilda te otkriju što se zapravo dogodilo. Članovi školske uprave zajedno sa učiteljicom Sofijom odvajaju se od Viktorije, načine krug i pokušavaju smisliti rješenje problema. Sve što publika uspijeva čuti su 4 riječi koje su naglašene : ZALEDILA – jer je Brunhilda zaleđena, ČAROLIJA- jer je Viktorija bacila krivu čaroliju, PRIJATELJSTVO- jer je bitno da se pomire i POMAGAČI- jer su im potrebna djeca-pomagači budući da njih dvije same ne mogu i ne znaju riješiti konflikt.

Zapažanja i izjave djece : Djeca su pomno pratila igrani dio, a u trenutku kada je Viktorija neuspješno izvela čaroliju, jedna je djevojčica rekla : „Nema veze Viktorija, naučit ćeš!“. Zapravo je djevojčica potakla interaktivnost programa što nam je dalo povratnu informaciju da smo dobro postavili igrani dio. Kad je Sofija čarala i kad se nakon izgovorene čarolije cvijet prebacio preko paravana, jedan je dječak rekao: „To baca netko od iza“ što su ostali negirali. To nam pak kazuje kako su stvarno vjerovali u ono što gledaju i iako su znali da to netko baca, htjeli su vjerovati kako je sve to stvarno.

Djeca kao stručnjaci

Nakon predstavljene problemske situacije u kojoj je vila bila izrugivana djecu dijelimo u tri skupine – sa svakom skupinom je jedna odrasla pomagačica. Svaka skupina dobije zadatak koji moraju obaviti. Trebaju osmisliti:

- a. Čarobna formula za odleđivanje
- b. Ples za odleđivanje
- c. Pjesma za odleđivanje

Nakon što s pomagačicama osmisle čarobnu formulu, ples i pjesmu za odleđivanje predstavljaju ih Viktoriji pored koje se nalazi zamrznuta Brunhilda. Prva skupina izgovori osmišljenu formulu riječima koja ne uspijeva odlediti Brunhildu iako se Brunhilda na trenutak pomakne. Zatim je druga skupina predstavila svoj ples nakon čega ponovno nisu uspjeli odlediti vilu. Treća skupina otpjeva svoju pjesmu, ali ni oni ne uspiju. Zaključimo da treba probati i riječi i pokret zajedno, a ta kombinacija je uspjeta. Vile su odleđene. I ljute jedna na drugu te se krenu svađati nakon čega ih Sofija posjedne na vrući stolac.

Zapažanja i izjave djece: Ovdje smo razmišljali kako djeca neće povezati da trebaju spojiti formulu, ples i pjesmu u jedno kako bi čarolija proradila i odledila Brunhildu, međutim jedan je dječak odmah zaključio sljedeće: „Trebamo probati spojiti sve zajedno, možda uspije.“

Očekivale smo kako ćemo mi morati naglasiti da možda pokušaju spojiti sve zajedno budući da se pri izvedbi svake stavke posebno Brunhilda malo odledila.

Slika 3. Posvađane vile i zabrinuti dječak

Vrući stolac

Sofija predlaže djeci da pitaju vile što se točno dogodilo među njima i da podijele s nama svoje osjećaje. Djeca imaju pravo postaviti koje god žele pitanje kao i dati savjet. Bit cijele tehnike jest da djeca postavljajući pitanja pokušaju otkriti uzrok problema te da povežu vlastito iskustvo s viđenim te iz svojeg primjera ili iskustva predlože konkretnu ideju odnosno rješenje problemske situacije.

Zapažanja i izjave djece : Djeca su u ovome dijelu postavljala uobičajena pitanja poput: „Zašto ste se posvađale?“, „zašto si joj se rugala?“, „zašto si ju zaledila?“, a ta pitanja dovela su do ponovne svađe između Viktorije i Brunhilde pa se moralo prijeći na sljedeći zadatak odnosno obratiti se djeci za pomoć pri rješavanju ove situacije.

Dramska improvizacija

Poslije vrućeg stolca, djeca su dobila zadatak da improviziraju pomirenje vila, što bi jedna trebala napraviti da bi joj druga vila oprostila i obrnuto.

Za sam kraj interaktivnog programa u trajanju od 45 minuta, djeca su otplesala zajednički ples skupa s vilama.

Zapažanja i izjave djece: Vile su sjedile ljutite jedna pored druge okrenute leđima. jedan dječak došao je do Viktorije i rekao joj : „Hoćeš cvijet da ti bude bolje? Da li ti je pomogao?“

Slika 4. Dječak donosi cvijet vilenjaku

Ovaj trenutak pokazuje koliko su djeca ozbiljno shvatila cijelu situaciju. Nakon toga, dolazi djevojčica zajedno sa svojom prijateljicom i pokazuje posvađanim vilama kako bi možda trebale napraviti „mir, mir do neba!“ ili pak izgovoriti jedna drugoj „mir,mir,mir nitko nije kriv“. Nakon svega, svi su počeli skupno nagovarati vile da su moraju pomiriti, a jedna je djevojčica objasnila kako je u redu ponekad se posvađati, ali da se moramo znati i pomiriti. Nakon izgovorenih savjeta, vile se odluče pomiriti što smo sve proslavili pjesmom i plesom.

Slika 5. Pomirenje vila

Slika 6. Zajednički ples

ZAKLJUČAK

Dramska aktivnost ima veliki značaj u holističkom razvoju djeteta – od govornog preko motoričkog razvoja, do razvoja kreativnosti, ali i tolerancije prema drugima. Nakon provedenog interaktivnog programa uvidjeli smo kako djeca na zabavan i zanimljiv način uče o pravilnim obrascima ponašanja te smo zaključili da je on dobra metoda rada za postizanje različitih ciljeva u odgoju i obrazovanju ranog i predškolskog sustava. Našim interaktivnim programom pokušali smo doprijeti do djece i uvjeriti se da su svjesni da su djeca oko njih, a nekada i oni sami, izrugivani od strane druge djece te da to treba spriječiti. U našem programu, od djece smo dobili suosjećanje, empatiju, osjetio se altruizam, zajedništvo. Djeca su surađivala međusobno, ali i s vilama pomagačicama. Bila su voljna pomoći posvađanim vilama i što je najbitnije, nisu odustajala od ideje da se one pomire. Trudili su se shvatiti kako je problem nastao i što se sve može poduzeti da se isti riješi. Prema vlastitim zapažanjima tvrdim da djeca u ovakvom programu uživaju i uče više nego što smo svi zajedno svjesni te bi zaista takve aktivnosti trebale postati dio rada svakog odgajatelja. U trenutku kada djevojčica tješi vilu govoreći joj da je u redu onda kad joj nešto ne ide od ruke, dječak koji nudi cvijet vili kako bi se osjećala bolje, i sva ostala djeca koja su se ubacivala u riječ jedna drugima sa svojim viđenjima pomirenja su pokazatelj kako je program bio uspješan. Djeca kroz program skupno dolaze do rješenja problemskih situacija, a sve započinje i završava igrom ili plesom. Ako djeci kroz ovakve dramske metode prezentiramo sadržaj koji trebaju usvojiti i ako ih aktivno uključimo u sam proces rada, učinak će biti bolji i trajniji, a mozak će pohraniti više informacija (Bojović, 2015). Smatram kako bi dramski odgoj zasigurno trebao imati važno mjesto u jednom djetetovom danu u vrtiću i nijedno dijete ne bi trebalo biti zakinuto za bilo kakvo dramsko iskustvo jer ono oslobađa i potiče razvoj njihove osobnosti i karaktera. Zaključujem kako smo ovim programom dobili puno jer smo imali pažnju djece od prvog do posljednjeg trenutka programa, svi su bili uključeni, a problemska situacija nije bila zanemarena. Takva kreativna drama kakva se provodi u interaktivnom kazališnom programu je razvojni alat koji ima moć pomoći djeci u razvijanju pažnje i ljubavi prema učenju što će ih dobro pripremiti za školu (Bojović, 2015). Zasigurno ne želimo djecu koja će sjediti u klupama bojeći se izreći svoje mišljenje, želimo da djeca iz vrtića izađu samouvjereni u izgovaranju svog mišljenja na glas, da ne okreću glavu od problema te da ih znaju riješiti, a upravo interaktivnim programom možemo postići tako nešto. Drama je osobito pogodna za intervenciju u socijalizacijski proces

djece i mladih jer pruža i iskustvo neuspjeha, sukoba s okolinom, pogrešnog izbora, kršenja pravila prilikom čemu se djeca uče uzročno posljedičnoj vezi događaja, ali i bezuvjetnoj podršci i prihvaćanja (Blažeka, Janković i Ramobusek, 2000). Prolazeći kroz takve procese djeca iskustveno uče ulazeći u uloge i situacije koje bi ih snašle u pravim životnim prilikama.

LITERATURA

1. Balić, D., Dragović, S. (2013). Dramski odgoj – način iskustvenoga, djelatnog učenja. Primjer dobre prakse: Kazališni studio mladih varaždinskog HNK-a. *Croatian Journal of Education*, Vol: 15 (1/2013), 191-209
2. Bennet, S. (2005) *Theatre for Children and Young People*. International Association of Theatre for Children and Young People. UK: CPI Antony Rowe.
3. Blažeka S., Janković J., Rambousek M. (2000). Dramske tehnike u prevenciji poremećaja u ponašanju i funkcioniranju djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, Vol: 7(2), 197-222
4. Bojović, D. (2015). *Više od igre- svijet u meni*. Split: Harfa.
5. Gruić, I. (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet*. Zagreb: Golden Marketing.
6. Gruić, I., Rimac Jurinović, M., Vignjević, J. (2018). Kazališna/dramska umjetnost u odgojno- obrazovnom procesu: prijedlog klasifikacije i pojmovnika. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 119-128
7. Gruić, I., Rimac Jurinović, M., Škarec, A. (2018) Odgoj za nenasilje primjenom metode forum-kazalište. *Zbornik radova: međunarodni znanstveno-stručni simpozij 17. Dani Mate Demarina odgoj i obrazovanje – budućnost civilizacije*. 411-421
8. Buljubašić Kuzmanović, V., Milašin, A., Vranić, T. (2009) .: Ispitivanje učestalosti verbalne agresije. *Život i škola*, 22 (2/2009.), 116-141
10. Jackson, T. (1993). *Learning through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education*. London and New York: Routledge.
11. Lukić, D. (2016) *Uvod u primijenjeno kazalište: Čije je kazalište?* Zagreb: Leykam international.
12. O'Toole, J. (1976). *Theatre in Education: New objective for theatre- New techniques in education*. UK: Hodder and Stoughton
13. Pavlović, Z. (2012). *Završni rad: Prosocialno ponašanje i altruizam*. Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Preddiplomski studij psihologije

14. Perić Kraljik, M. (2009). *Dramske igre za djecu predškolske dobi (priručnik za odgojitelje)*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku
15. Radovan Burja, M. (2011) Integriranje umjetnosti u odgoj djece. *Metodički ogledi : časopis za filozofiju odgoja*, 18 (2/2011), 115-130
16. Somers, J.W. (2008) Interactive theatre: Drama as social intervention. *Music and Arts in Action*. UK University of Exeter, Department of Drama : Vol 1 (1/2008) 61-86

Web izvori:

Lugomer, V. (2000.-2001.) Dramski odgoj u nastavi. *Hrvatski centar za dramski odgoj*. Zagreb: Školske novine

<http://www.hcdo.hr/knjiznica/strucni-clanci/valentina-kamber-dramski-odgoj-u-nastavi/4/>

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja Anamaria Marić, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao autorica završnog rada pod naslovom *Interaktivni kazališni program za djecu predškolske dobi*, izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom dr. sc. Ive Gruić pred. U radu sam primijenila metodologiju znanstvenog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju rada. Uz svoje stečeno znanje, tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafraziranjem navela u radu, citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rad je pisan na hrvatskom jeziku.

Studentica:

Anamaria Marić, 3. godina RPOO-a